

Az „Északi Kolosszus” markában

Rosonczy Ildikó:
*Orosz fegyverekkel
Ferenc Józsefért.*
Magyar Napló Kiadó,
Budapest, 2016.

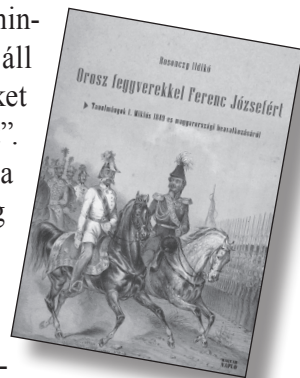
1849 júniusában majd kétszázezres orosz haderő lépett Magyarország területére, és ezzel a császári-királyi fél javára billentette az addig jobbra „döntetlenre” álló küzdelmet. Noha még a XX. század végén is jelent meg olyan magyar egyetemi tankönyv, amely igyekezett „elbagatellizálni” I. Miklós cárnak a magyar szabadságharcra végzetes beavatkozását, komoly szakmai körökben ez ma már nem képezi vita tárgyát. Oroszországnak a magyar történelemben való első jelentős „belépéséről” mégsem született még annyi magyar szakmunka, amennyit pedig a téma fontossága megérdemelné. Ezt 1990 előtt elsősorban az „ideológiai megközelítés”, valamint az orosz (szovjet) levéltárak zártsága nehezítette. Mára azonban mindkét akadály elhárult, így az utóbbi időben már számos kiadvány és publikáció jelent meg ebben a tárgykörben magyar nyelven; köszönhetően elsősorban Rosonczy Ildikónak, akinek az e téren az 1980-as évektől végzett munkássága – fordításai, forrásközlései, cikkei, tanulmányai, önálló kiadványai – megkerülhetetlen.

Legújabb munkája egy tanulmánykötet, amelyben legfrissebb kutatási eredményeit közli, illetve ezek fényében néhány korábbi munkáját is pontosítja. Ahogy a bevezetőben maga is írja, az 1849. évi cári intervenció megfelelő értékelését már az adott korszakban is megnehezítette egyfelől a császári-királyi politikai és katonai vezetés, amelyet végtelenül sértett, hogy egy belső „lázadás” elfojtására idegen nagyhatalom haderejét kényszerült igénybe venni; ráadásul ez a „segélyhad” nemcsak a magyar, hanem a Magyarországon alkalmazott császári és királyi haderőt is felülmúlta; ezért igyekezett ezt a segítséget minél inkább kisebbiteni. Másrészt az orosz vezetés is afféle „intermezzónak” tekintette a hadjáratot a XIX. század első felében sikeresen megvívott hódító háborúk és a krími fiaskó között. Pedig a győzelem és Ausztria megmentése nem maradt hatástalan az orosz vezetésre és a külpolitikára: I. Miklós cár a sikert követően már megvetően nyilatkozott a „rothadó nyugati civilizációról”, és úgy vélte: „nem csupán

katonai vonatkozásban, hanem minden más szempontból fölötte áll a nyugati államoknak, amelyeket apránként egyre inkább lekezelte”. Így a krími háború kirobbantása és a kezdeti orosz elbizakodottság szinte értelemszerűen következett a Magyarországon elért győzelemből. Ezért is roppant érdekes, hogy a magyar szabadságharc elleni fellépést most kifejezetten az orosz fél szempontjából láthatjuk.

A kötet első fejezetének tanulmányai a beavatkozást előkészítő diplomáciai manővereket, illetve az orosz hadsereg felvonultatását tárgyalják. Ezekből kiderül, hogy a császári-királyi oldalon már 1849 januárjában felvetődött az orosz csapatok segítségül hívásának gondolata, amely Erdélyben részlegesen meg is történt. A főhadszíntéren való orosz beavatkozás terve pedig először 1849. március végén bukkant fel; ezt azonban ekkor elvetették. Ám a tavaszi hadjárat második felének eseményei – főleg az április 19-i nagysallói magyar győzelem, illetve Pest-Buda kényszerű kiürítése – megtörték a császári-királyi politikai és katonai vezetés még elzárkózó tagjainak ellenállását, így április 21-én az osztrák kormány kénytelen volt hivatalosan is segítséget kérni I. Miklós cártól. Rosonczy Ildikó részletesen bemutatja az osztrákok és oroszok között folyó tárgyalásokat, a két fél elképzeléseit, illetve azok folyamatos változását, majd rámutat arra, hogy az orosz csapatok viszonylag gyors mozgósítása annak volt köszönhető, hogy már a hivatalos felkérés előtt számoltak egy magyarországi beavatkozás szükségességével, és az előkészületeket már korábban megtették. Ugyanakkor azt is világossá teszi, hogy a császári-királyi oldal számára váratlan magyar sikersorozat a főhadszíntéren e katonai vezetés egyes tagjainak körében a túlzott gőg után olyan mértékű önbizalomvesztést eredményezett, hogy a magyar fél lehetőségeit egyébként felülmúló saját erőiket mélyen alábecsülve szinte „könyörögtek” a mielőbbi orosz segítségért, amivel nemcsak az orosz, de az angol diplomácia megvetését is sikerült kivívniuk. A fejezet zárásaként galíciai lengyel szemtanúk érdekes beszámolóit ismerhetjük meg a bevonuló cári erőkről.

A második rész a Fjodor Szergejevics Panyutyin altábornagy vezette 9. (kombinált) orosz hadosztály „gyorssegélyként” való Bécsbe küldését ismerteti.

A szerző itt bemutatja, hogy az 1849. márciusi nagyszombati kudarc után az osztrák irányítás alatti kis orosz különítmények bevetésétől egyaránt elzárkózó cár, illetve Ivan Fjodorovics Paszkevicz tábornagy, az inváziós erők főparancsnoka előzetes elképzelései ellenére hogyan került mégis sor egy teljes gyaloghadosztály Ausztriába küldésére. Rosonczy Ildikó részletesen elemzi az e váratlan döntéshez vezető eseményeket, illetve azt a „példás” orosz–osztrák–porosz együttműködést, amellyel az európai vasúttörténetben először került sor ilyen nagy tömegű katonaság ilyen nagy távolságra való szállítására. A hadosztály azonban nem jutott el Bécsig, mivel az újabb presztízsveszteségtől tartó császári–királyi udvar megállította azt a morvaországi Ungarisch Hradischban. A fejezet további részei a hadosztály majd kétheti itt tartózkodását, Pozsonyig való felvonulását, illetve részvételét a magyarországi hadjáratban mutatják be; mindezt a hadosztály tisztjeinek korabeli levelezései és visszaemlékezései színesítik.

A harmadik fejezet a „magyarországi hadjárat” három jelentős összecsapását (Vác, Tura, Segesvár) veszi górcső alá. Noha még a közelmúltban is született olyan összefoglaló, amely a cári hadsereget „lassú észjárású, de jóindulatú óriásként” aposztrofálta, amely „aránylag csekély kárt téve ellenfeleiben” vonult végig az országon, Rosonczy Ildikó az orosz források és visszaemlékezések elemzésével végleg leszámol az ellenfél és a saját haderő kímélésének hamis legendájával. Az orosz haderő ugyanis harcolni és mielőbb győzni jött Magyarországra. A létszámviszonyok szerint elvárt gyors győzelmet azonban Erdélyben a József Bem altábornagy vezette csapatok szívós ellenállása, míg Magyarországon az ellátási problémák és a kolerajárvány lassító hatása mellett az itt harcoló magyar seregeknek – elsősorban a Görgei Artúr tábornok vezette feldunai hadseregnek – a vártnál jobb teljesítménye akadályozta meg. A kezdetben alábecsült magyar csapatok ugyanis sokkal jobban harcoltak, mint ahogy erre az orosz fél felkészült; így az első kudarcok (Vácnál 1849. július 15-én, illetve a turai ütközet első szakaszában) az orosz főparancsnokot, Paszkevicset túlzott óvatosságra készítették, így a döntő túlerő elől a rugalmas

sabb magyar hadvezetés vissza tudott vonulni; eltolta a háború befejezését. A három összecsapást az orosz fél szemszögéből bemutatva a szerző a résztvevő orosz tisztek nagy részének a véleményéhez hasonló következtetésre jut: noha végül mindegyik ütközetet a cári haderő nyerte meg, Segesvár kivételével a magyar hadseregek rendben vonultak vissza, amit az orosz résztvevők egytől egyig kudarcnak éreztek, és a felső vezetés hibáinak egyenlő erők esetén akár súlyosabb következményei is lehettek volna. Az erőviszonyokat azonban ismerjük.

A negyedik, egyben utolsó rész az Oroszországba (Szibériába) elhurcolt, több ezer magyar hadifogoly „legendájával” számol le. Stanisław Jan Szydłowski címzetes honvéd százados sorsának bemutatása jó példa arra, hogy az orosz katonai adminisztráció milyen akkurátusan járt el minden egyes esetben, és amint kiderült, hogy a fenti tiszt osztrák alattvaló, már vissza is küldték a Habsburg Birodalomba jogos büntetése letöltése céljából. Így teljeséggel kizárható, hogy több száz hadifogoly, vagy csak egy „nyomtalannul” eltűnhetett volna az Orosz Birodalomban.

A számos ismeretlen grafikával és képpel, a hadmozdulatokat és összecsapásokat bemutató új térképpel, illetve természetesen forrásjegyzékkel, valamint névmutatóval ellátott, szép kivitelű kiadványt minden olvasónak szívesen ajánlja a recenzens. Rosonczy Ildikó új kötetével lényegében „megkoronázza” eddigi munkásságát, és minden eddiginél pontosabb képet fest a cári intervenció diplomáciai előkészítéséről, az orosz felvonulás kezdeteiről, a konkrét hadműveletekről, illetve a foglyok ügyében képviselt orosz álláspontról. A művet pedig kifejezetten élvezetessé teszik a korabeli résztvevőktől – elsősorban az orosz tisztektől – származó visszaemlékezések, amelyek megvilágítják a cári hadseregben szolgáló katonák valós álláspontját a „magyarországi hadjáratról”. Épp ezért haszonnal forgathatják ezt a kötetet mindazok, akik a már meghaladott, hamis legendák és rémmesék helyett ezúttal az 1849. évi magyarországi orosz intervenció igazi képét szeretnék megismerni. A téma nagyságát és fedolgozatlanságát ismerve pedig mielőbb várjuk a folytatást!

Kemény Krisztián